

Prof. dr. hab. inż. Jarosław WOŁEJSZO
Akademia Kaliska
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego
w Kaliszu

Warszawa, 10 sierpnia 2022r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr. Katarzyny Ochyry-Żurawskiej

NA TEMAT:

„Wpływ działalności Ochotniczej Straży Pożarnej na bezpieczeństwo społeczności lokalnych na przykładzie powiatu przemyskiego i jarosławskiego”

opracowanej pod kierownictwem naukowym

dr. hab. Zbigniewa Ciekanowskiego

i promotora pomocniczego

dr Julii Nowickiej

1. KWESTIE OGÓLNE

Zagadnienia bezpieczeństwa, a co z tym się wiąże również bezpieczeństwa społecznego, stanowią niewątpliwie jeden z zasadniczych problemów współczesnego świata. Odnoszą się do wszelkich sfer działania współczesnego człowieka i wszelkich organizacji. Wiąże się to ze wzrostem wszelkiego rodzaju zagrożeń co wymaga różnego rodzaju działań, mogących przeciwstawić się tym zagrożeniom lub zmniejszyć skutki w przypadku ich wystąpienia. Dotychczasowa praktyka oraz doświadczenia z całego niemal świata wskazują dość jednoznacznie, iż zdolność przeciwstawienia się zagrożeniom jest wynikiem szeregu czynników, z których efektywność działań odpowiednich struktur ma znaczenie zasadnicze. Nie ulega wątpliwości, iż wszelkie zagrożenia dla funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego a w nim systemu ratowniczo-gaśniczego stanowią szczególne niebezpieczeństwo.

Śmiało możemy dzisiaj twierdzić, iż współczesne zagrożenia, stały się także zasadniczym przyczynkiem wzrostu wagi i rangi zarządzania kryzysowego. Jest ono niezwykle ważną dziedziną działalności zespołów ludzkich w zapewnieniu bezpieczeństwa obywatelom państwa, regionów i miast.

W tej kwestii rzeczywistość wydaje się jednoznaczna. Zasadnicze zadanie w systemie ochronno-obronnym regionów i miast mają Ochotnicze Straże Pożarne jako organizacje społeczne i ich odpowiednie przygotowanie pozwala likwidować wszelkie zagrożenia powstałe w sytuacjach kryzysowych. Przy takim podejściu wszelkie badania mają z natury charakter interdyscyplinarny. Z jednej strony bowiem dotyczą bezpieczeństwa regionalnego co jest typowe dla nauk o bezpieczeństwie, z drugiej zaś wkraczają w sferę przygotowań organizacji do określonej działalności co wymaga odniesień do zarządzania i jakości.

Nie ulega wątpliwości, iż główną rolę w tego typu działalności spełniają systemy zarządzania kryzysowego w których funkcjonują różnego rodzaju służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo społeczeństwa (m.in. Ochotnicza Straż Pożarna), jej organizacja, przygotowanie do działań oraz kierowanie nimi.

W kontekście powyższego podjęcie badań nad kwestiami bezpieczeństwa społecznego w działalności Ochotniczych Straży Pożarnych w aspekcie funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego oraz systemu ratowniczo-gaśniczego należy uznać za przedsięwzięcie przekonujące oraz niezwykle interesujące poznawczo.

Przyznaję, że ten jakże aktualny temat podjęty przez Doktorantkę, już w pierwszej refleksji, wzbudził moje uznanie oraz zaciekawienie. Uznanie ze względu na fakt niezwykle skomplikowanej materii przedmiotu poznania oraz znacznych kontrowersji występujących zazwyczaj wobec wszelkich zmian procesowych i organizacyjnych które wpływają na bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Uznanie to ma szeroki kontekst zarówno w sensie czysto teoretycznym jak również praktycznym. Wszak powinna tu wystąpić pewna krytyka stanu zastanego, która przecież jest warunkiem koniecznym każdej refleksji naukowej ale – niestety – także zjawiskiem nie lubianym przez różnego rodzaju gremia kierownicze. Zaciekawienie zaś wynika ze względu na konieczność podejścia metodologicznego, które w kontekście podjętej problematyki nie mogło być standardowe.

Odnosząc się do całości oceniam, że jest to poprawnie i komunikatywnie opracowana rozprawa naukowa typu promocyjnego, unaoczniająca pozytywnie umiejętności Autorskie w kwestiach właściwego kształtowania procedury poznawczej, objawiającej się przez pryzmat: identyfikowania sytuacji problemowej, gromadzenia materiałów badawczych, formułowania i weryfikowania hipotez oraz interpretowania wyników badań i logicznego wykładania myśli, co w przedmiotowej sprawie, odnoszącej się do nadawania pierwszego stopnia na-

ukowego i tym samym przyznawania, w pewnym sensie, samodzielności naukowej, stanowi warunek sine qua non do udokumentowania.

2. OCENA METODOLOGICZNA

Przedstawiona w rozprawie problematyka badawcza posiada charakter teoretyczno-praktyczny, umiejscowiona jest w dziedzinie nauk społecznych oraz pokrewnych.

Na wartość dysertacji doktorskiej w znaczącym zakresie wpływają badania naukowe, stanowiące warstwę metodologiczną rozprawy. Przygotowanie, przeprowadzenie i interpretacja badań stanowią bowiem podstawową umiejętność pracownika nauki. Z uznaniem odnotowuję, iż Pani magister wykazała w tym obszarze wysoki poziom wiedzy i umiejętności. Wszelkie problemy związane z procedurą badań własnych dobrze wyeksponowała w rozdziale trzecim. Oprócz tego w każdym z rozdziałów dokonała szczegółowych prezentacji wyników badań oraz ich interpretacji. To, niestereotypowe podejście, znacząco wpłynęło na percepcję wywodów autorskich świadcząc jednocześnie o wysokiej swobodzie metodologicznej i poszukiwaniu nowych podejść. Uważam, iż jest to przekonujące i wielce udane podejście.

W fazie przygotowawczej badań jednoznacznie określiła przedmiot badań, którym uczyniła „(...) uwarunkowania działalności Ochotniczej Straży Pożarnej na terenie powiatów przemyskiego i jarosławskiego przekładające się na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców...” Tak określony przedmiot wyraźnie determinował cele badań, które zostały określone trafnie i przekonująco. Mam tu na myśli przede wszystkim cel poznawczy, który stanowi przecież podstawę dalszej procedury badawczej. Z metodologicznego punktu widzenia cel użyteczny ma drugorzędne znaczenie, przynajmniej w tego typu badaniach. Już w tym momencie staje się rzeczą oczywistą, że tak ambitny cel rozprawy Autorka będzie poddawała licznym ograniczeniom, co nie zmieniło faktu, iż przedstawił do recenzji dysertację liczącą (wraz z załącznikami) 229 stron.

Doktorantka, choć tego nie napisała, to ma świadomość, że złożone kwestie funkcjonowania bezpieczeństwa społecznego wymagają podejmowania badań interdyscyplinarnych. Poznanie poszczególnych zjawisk i zdarzeń, pełna weryfikacja hipotez, a także dobór niezawodnych metod to problemy dużej wagi, często niemożliwe do rozstrzygnięcia bez badania rzeczywistego, realnego środowiska. Podejmowanie badań w takim obszarze już samo w sobie stanowi trudność najwyższej rangi. Wymaga bowiem nie tylko ogromnej wiedzy wszechstronnej, ale także nietypowych podejść metodologicznych. Wieloaspektowość zaś badanych problemów zmusza do stosowania szczególnych metod i technik badawczych.

Poprawnie został sformułowany główny problem badawczy (s.125) chociaż nie do końca odzwierciedla przyjętego celu utylitarne badań. Dekompozycja problemu głównego na problemy szczegółowe nie budzi zastrzeżeń (s.125). Z uznaniem należy się odnieść do ich konstrukcji. Biorąc pod uwagę kryterium merytoryczne pierwsze dwa problemy można zaliczyć do problemów twórczych, natomiast pozostałe problemy szczegółowe do problemów optymalizacyjnych. Ze względu na charakter i zakres pierwsze dwa mają charakter diagnostyczno-wyjaśniający, wskazujący na konieczność wyjaśnienia związków między różnymi zmiennymi, a pozostałe są problemami praktycznymi. Biorąc pod uwagę strukturę wszystkie problemy mają charakter dopełniający czyli złożony. Należą zatem do trudniejszej kategorii pytań, co wskazuje na wielką swobodę metodologiczną doktoranta a także znajomość logicznej teorii pytań. Dość kontrowersyjne jest moim zadaniem powtórne przedstawianie przyjętych problemów szczegółowych (rozdział metodologiczny – trzeci, s.125) na początku rozdziału czwartego (s. 143), czy z tego wynika że Doktorantka wszystkie problemy szczegółowe rozwiązała w tym rozdziale, mam nadzieję , że podczas publicznej obrony **uzasadni Pani przyjęte rozwiązanie?**

Dość kontrowersyjnie skonstruowane są hipotezy, które niezbyt dokładnie są powiązane z problemami. Dlatego też, podobnie jak problemy, pierwsze dwie są hipotezami diagnostyczno-wyjaśniającymi, a pozostałe spełniają, przynajmniej w najogólniejszym zarysie, warunki hipotezy heurystycznej. Wszystkie należy zaliczyć do kategorii hipotez średnich, przy zastosowaniu podziału ze względu na moc hipotez. Zawierają one niezbędne zmienne, którymi Autorka dobrze operuje podczas prezentacji i analizy wyników badań.

W całości pracy wyraźnie dominują badania sondażowe (technika ankietowa i wywiad ekspercki) i można przypuszczać, że nadano im priorytetowe znaczenie. Co prawda w rozdziałach pierwszym i drugim zastosowano tylko badanie teoretyczne ale w rozdziale czwartym mamy szczegółową analizę ilościowo–jakościową. Skoro tak, to badania jakościowe są jedynie pomocniczymi w stosunku do ilościowych. Takie podejście można uznać za właściwe chociaż warto podkreślić, że wyniki sondażu odzwierciedlają jedynie poglądy badanej populacji a nie fakty.

Starannie zostały przygotowane i zastosowane badania ilościowe oparte na metodzie sondażu diagnostycznego, w którym zastosowano technikę ankietowania. Dobór próby badawczej, przy dość specyficznym podejściu autorskim, w aspekcie ilościowym należy uznać za właściwy. Nie można mieć zastrzeżeń do kwestionariuszy ankiet zaprezentowanych w załącznikach. Zostały opracowane na dobrym poziomie, chociaż moim zdaniem istnieje brak

powiązania pytań zawartych w kwestionariuszu ankiet i wywiadu eksperckiego z przyjętymi hipotezami, proszę podczas publicznej obrony **uzasadnić przyjęte rozwiązanie?**

Niezwykle wartościowe poznawczo są wyniki uzyskanych przez Autorkę badań oraz ich analiza. Jednoznaczność predykatów pozwoliła na pełną ekspozycję zarówno określoności ilościowej, jak również jakościowej określoności przedmiotów badań. Wielce ciekawa jest prezentacja wyników badań ilościowych. Doktorantka przedstawiła je przede wszystkim w skalach nominalnych i porządkowych. Skale te są wyczerpujące, rzetelne i trafne, a zatem w pełni wyczerpują wymogi stawiane procesowi porządkowania danych. Istotne w procesie analizy zebranych danych a w konsekwencji generowania wniosków i uogólnień w tego typu badaniach jest wykrywanie związków i zależności, a także właściwych korelacji.

Osiągnięcia powyższe są, w moim przekonaniu, wystarczającym argumentem do pozytywnej oceny wartości metodologicznej rozprawy.

3. OCENA MERYTORYCZNA

W ocenie merytorycznej rozprawy pozwolę sobie na ustosunkowanie się do jej struktury oraz treści związanej z wiedzą, którą Doktorantka musi posiadać przystępując do rozwiązania tak skomplikowanego problemu.

Tytuł dysertacji jednoznacznie wyznacza obszar tematyki do rozpatrywań. Tematyka ta obejmuje niejako dwa zasadnicze, łączące się nurty. Pierwszy, jest wyraźnie związany z zarządzaniem i ma charakter prakseologiczny. Chodzi tu przecież o określony typ organizacji (Ochotnicza Straż Pożarna), który wpływa na bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Drugi, odnosi się do kwestii bezpieczeństwa społecznego jako pewnej kategorii mieszczącej się przede wszystkim w naukach o bezpieczeństwie. Połączenie tych dwóch obszarów nie jest kwestią tak prostą jak mogłoby się wydawać w pierwszej refleksji. Autorka bowiem założyła, co niejako wynika z tytułu rozprawy, że bezpieczeństwo społeczności lokalnych jest problemem niezwykle istotnym dla mieszkańców. Jednocześnie musiała Ona uwzględnić fakt, iż elementem przedmiotu poznania jest Ochotnicza Straż Pożarna, która przecież jest organizacją zhierarchizowaną a zatem podlega pewnym regułom funkcjonowania w systemie ratowniczo-gaśniczym. Niejako w tle tematu pojawia się bezpieczeństwo społeczności lokalnych jako pewna specyficzna kategoria, która również poszerza zakres rozpatrywań Doktorantki. Generalnie jednak chodzi Autorce, jak można sądzić w pierwszej refleksji, o bezpieczeństwo jako określony stan organizacji. W takim kontekście mogła wybrać dwie drogi postępowania. Oprzeć całość dociekań i procedur na własnej konstrukcji teorii bezpieczeństwa lub aktualnie

funkcjonujących koncepcjach bezpieczeństwa, które w swej istocie nie opierają się wystarczająco o paradygmaty epistemologiczno-ontologiczne oraz logiczne. Autorka dysertacji wybrała tę drugą drogę, skupiając się na konstrukcji i przeprowadzeniu solidnych badań ilościowych. Dlatego też preferuje niestandardowy styl narracji, w którym kwestie teoretyczne są jedynie sygnalizowane w poszczególnych rozdziałach przy czym analizy, precyzyjne w swej istocie, koncentrują się raczej na materiałach źródłowych, głównie o charakterze doktrynalnym. W niektórych momentach tej narracji daje się jednak zauważyć brak odwołań do kwestii czysto teoretycznych. Myślę, że Autorka prawdopodobnie sądziła, iż dla naukowców będą to zagadnienia oczywiste. Rozumiem Autorkę. Mogła jednak uwzględnić fakt, że praca może być studiowana przez osoby, które powinny mieć jasny obraz także w kwestiach czysto teoretycznych z punktu widzenia nauk o bezpieczeństwie. Wziąwszy jednak pod uwagę i to, że badania prowadzone są w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie kwestie związane z bezpieczeństwem społeczności lokalnych oraz organizacją, jaką stanowi Ochotnicza Straż Pożarna, mają drugorzędne znaczenie Powyższa uwaga ma jedynie charakter porządkujący i nie wpływa na ocenę dysertacji. Muszę jednak stwierdzić, że głębszy namysł nad kwestią istoty i zakresu bezpieczeństwa jako takiego mógłby znacząco poszerzyć refleksję epistemologiczną nad istotą podjętych badań.

Struktura pracy wynika dość jednoznacznie z przyjętych przez Doktorantkę założeń precyzyjnie przedstawionych we wstępie do dzieła (s.5-8). Wynika z nich znaczący nacisk, jaki położyła Autorka na sferę badawczą w tym przede wszystkim empiryczną, w której dominują badania ilościowe. Układ, w którym kwestie teoretyczne zaprezentowano w dwóch rozdziałach (drugim i trzecim), a kwestie odnoszące się do organizacji badań oraz analizy i interpretacji uzyskanych wyników wraz z autorskimi sugestiami zmian w ostatnim (czwartym), może budzić pewne kontrowersje jednak w moim przekonaniu odzwierciedla całość podjętych problemów w dobrym układzie przyczynowym. Dlatego też układ pracy oceniam jako trafny i przekonujący poznawczo. Chociaż brakuje mi powiązania szczegółowych problemów badawczych z poszczególnymi rozdziałami pracy. Doktorantka jednak we wstępie s.10 sugeruje, że „... w rozdziałach teoretycznych i empirycznym sformułowano wnioski, które były wynikiem weryfikacji przyjętych hipotez oraz sformułowano wnioski końcowe omawianego problemu badawczego...”, proszę w takim razie **podczas publicznej obrony przedstawić** która to hipoteza i szczegółowy problem badawczy był rozpatrywany w rozdziale pierwszym i drugim?

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi zwarte opracowanie naukowe

liczące 229 stron. Składa się ze wstępu, czterech rozdziałów merytorycznych, zakończenia, bibliografii, wykazu, tabel, wykresów i schematów, oraz 2 załączników. Układ zawartych w niej treści jest logiczny i spójny merytorycznie. Rozprawa jako monografia naukowa, została wydana 2022 roku przez Krakowską Akademię im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

Za poprawne uznaję kończenie większości rozdziałów, a nawet podrozdziałów wnioskami. Zapewne w zamiarze Autora miało to być zwieńczenie prezentacji i opisu wyników badań w danym rozdziale pracy doktorskiej. Jednakże z reguły owe wnioskowanie jest w dalszym ciągu opisem, co najwyraźniej widać oceniając zakończenie dysertacji.

Kwestie teoretyczne Autorka przedstawiła w rozdziale 1 i 2.. Skupiła się w nich generalnie na kwestiach dotyczących zdefiniowania bezpieczeństwa społeczności lokalnych oraz specyfiki funkcjonowania Ochotniczej Straży Pożarnej.

Problematykę związaną z tymi zagadnieniami, będącymi w swej istocie przedmiotem poznania, mógł ująć bądź w formie czysto teoretycznej analizy różnych teorii i koncepcji, bądź w formie analizy dotychczasowych podejść w badaniach empirycznych. Doktorantka wybrał pierwsze z podejść, traktując kwestie czysto teoretyczne w pewnym sensie jako podstawę do konstrukcji badań własnych.

Bardziej przekonujące wydają się rozpatrywane zagadnienia w rozdziale 4 związane z funkcjonowaniem Ochotniczych Straży Pożarnych w powiecie przemyskim i jarosławskim.

Doktorantka podjęła w tym rozdziale następujące badania (s. 143) które dotyczyły „... „

a) dążenie się do odkrycia dotąd nieustalonych nowych zależności, których nikt wcześniej nie badał, w tym udowodnienie funkcjonowania innych zależności;

b) podjęcie próby poszerzenia istniejących już badań, które zostały opublikowane częściowo, oraz ich aktualizacji...”, proszę **podczas publicznej obrony** przedstawić ich wyniki?

Doktorantka dalszej kolejności przedstawia wyniki badań ankietowych oraz wywiadu eksperckiego.

W zakończeniu, Autorka dokonuje zwięzłego podsumowania wysiłku badawczego związanego z opracowywaniem rozprawy. Poczynając od przyczyn stanowiących inspirację do naukowego opracowania tematu prezentuje, w zwięzłej kompresji, najważniejsze Jej zdaniem osiągnięcia poznawcze, uzyskane podczas opracowywania rozprawy.

Oprócz zakończenia spójne uzupełnienie rozprawy stanowi dobrze dobrana bibliografia (200 pozycji) i załączniki.

Biorąc pod uwagę powyższe dociekania stwierdzam, iż tę część rozprawy należy ocenić jako wielce interesującą i konstruktywną w swej generalnej wymowie. Na pod-

kreślenie zasługuje fakt, że wszystkie wyodrębnione w rozdziałach problemy kończą się konstruktywnymi wnioskami, które w zdecydowanej większości są poprawnie wywiezione z badań i ciekawie konstruowane. Prowadzone analizy są przekonujące i poprawne logicznie. Pozytywnie oceniając część merytoryczną rozprawy warto podkreślić, że jest ona dobrze ułożona treściowo i napisana w miarę poprawnie (występują dość częste przerwane konstrukty myślowe), a poszczególne tezy są zazwyczaj przekonująco uzasadnione.

4. WNIOSKI KOŃCOWE

Prezentowana do oceny rozprawa, mimo pewnych niedopatrzeń, zawiera wiele pozytywnych walorów, które starałem się powyżej uzasadnić. Została napisana w miarę poprawnym, komunikatywnym językiem a stawiane tezy zwykle są wystarczająco uzasadnione. Doktorantka wykazała głęboką znajomość problematyki związanej z wpływem funkcjonowania Ochotniczych Straży Pożarnych na bezpieczeństwo społeczności lokalnej. Przeprowadziła ciekawe badania ilościowe potwierdzając tym samym umiejętności przygotowania i prowadzenia badań w naukach o bezpieczeństwie. Udowodniła, że potrafi właściwie **interpretować fakty i budować koncepcje co dobrze świadczy o jej zdolnościach twórczych**

Stwierdzam, że rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2021 r. poz. 478) oraz art. 14 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz. U. z 2017r., poz. 1789 z poz. zm.). Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do publicznej obrony recenzowanej rozprawy.

